

Marzena Szczepańska

Inspektor Wydziału Inwestycji Urzędu Miasta Lublin
Doktorant II roku studiów doktoranckich na Wydziale Prawa
i Administracji UMCS w Lublinie

**PRAWA AUTORSKIE DO PROJEKTÓW
ARCHITEKTONICZNYCH W KONTEKŚCIE PLANOWANIA
I REALIZACJI INWESTYCJI BUDOWLANYCH**

1. Podstawowe regulacje prawne

Z uwagi na międzynarodową wymianę dóbr i usług w zakresie własności intelektualnej oraz związaną z nią możliwością naruszenia praw autorskich lub praw pokrewnych przysługujących uprawnionym podmiotom, międzynarodowa społeczność już w 1886 roku w Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych, dokonała pewnego uporządkowania regulacji prawnych dotyczących ich ochrony. Kolejne regulacje o charakterze zarówno międzynarodowym, jak i terytorialnym, obejmowały coraz to szersze aspekty dotyczące działalności intelektualnej twórców i ich dzieł.

W polskim systemie prawnym podstawowym aktem normatywnym kompleksowo regulującym więź łączącą twórcę z jego dziełem, jest ustawa z dnia 4 lutego 1994r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity Dz. U. z 2000 roku, Nr 80, poz. 904 z późn. zm.), która w związku z integracją europejską, została dostosowana do unijnych dyrektyw Rady Unii Europejskiej dotyczących ochrony własności intelektualnej. Jednakże mając na uwadze fakt, że dziedzina praw autorskich i praw pokrewnych należy do całościowego systemu regulacji prawnych obowiązujących w naszym państwie, należy zaznaczyć, że pozostaje ona w ścisłym związku z wieloma innymi gałęziami prawa, w szczególności zaś z prawem cywilnym, prawem karnym i prawem administracyjnym.

W zakresie prawa cywilnego, uzupełnieniem postanowień ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych jest usta-

wa z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 roku, Nr 16, poz. 93 z późn. zm.), który zawiera regulacje dotyczące ochrony praw bezwzględnych, praw na dobrach niematerialnych oraz prawa własności intelektualnej, którymi niewątpliwie są prawa autorskie, a także szczególne regulacje dotyczące przenoszenia i umownego obrotu tymi prawami.

Z uwagi na ochronę praw autorskich i praw pokrewnych oraz przewidziane ustawą konsekwencje ich naruszenia przez nieuprawnione podmioty, istotne znaczenie mają przepisy prawa karnego materialnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku, Kodeks karny, Dz. U. z 1997 roku, Nr 88, poz. 553 z późn. zm.) oraz prawa karnego procesowego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 1997 roku, Nr 89, poz. 555 z późn. zm.), regulujące zasady ścigania i odpowiedzialności za przestępczą działalność prowadzoną w sferze własności intelektualnej.¹

Jeżeli chodzi o dziedzinę prawa administracyjnego, to kontekst praw autorskich i praw pokrewnych odnaleźć można w jego wielu obszarach. Będą to między innymi zagadnienia dotyczące kwestii podatkowych czy też celnych, ale przede wszystkim interesujące nas najbardziej, kwestie dotyczące przygotowania i realizacji inwestycji uregulowane w ustawie z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (Dz. U. z 2007 r. Nr 156 poz. 1118 z późn. zm.) i aktach towarzyszących.

---

¹ R. Gola, Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2006, s. 3-18

2. Przedmiotowy zakres ochrony prawa autorskiego

Z uwagi na problemy pojawiające się w toku planowania i realizacji inwestycji, bardzo duże znaczenie mają zagadnienia związane z własnością intelektualną utworów powstałych w wyniku działalności projektowej w postaci projektów architektonicznych i architektoniczno-budowlanych, na podstawie których realizowane są obiekty budowlane.

Przedmiotowy zakres ochrony praw autorskich wynikający z norm prawnych zawartych w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych, obejmuje bezpośrednio prawa twórców - projektantów do utworów, jakimi są zgodnie z art. 1 ust 2 pkt 6 tej ustawy projekty architektoniczne oraz ich interesy, poprzez sankcjonowanie nieuprawnionego korzystania z wytworzonych przez nich dóbr niematerialnych, którymi są utwory, natomiast pośrednio zakres ochrony praw autorskich obejmuje sam utwór² – projekt architektoniczny, jako przejaw twórczej, intelektualnej działalności człowieka, o indywidualnym, a zatem jednorazowym, niepowtarzalnym charakterze, który został ustalony w jakiegokolwiek postaci poprzez przybranie zewnętrznej wobec intelektu twórcy formy – dokumentacji projektowej, umożliwiającej zapoznanie się z jego artystycznym wyrazem innym osobom.³

Należy tu zaznaczyć, że utwór, jakim jest projekt architektoniczny, mimo tego że zapisany – ustalony został w egzemplarzu dokumentacji projektowej wykonanej w wersji papierowej bądź elektronicznej, posiada charakter niematerialny i jest chronionym ustawowo dobrem prawnym, niezależnie od swego materialnego nośnika. O jego twórczym charakterze nie decyduje uzewnętrzniona forma, w jakiej

poprzez użycie rzeczy ruchomej, objętej ochroną prawa własności, twórca utrwalił swoje dzieło, lecz intelektualny proces myślowy autora nadający dziełu charakter indywidualny i twórczy,⁴ wyposażający je w nowe wartości pozwalające na wykorzystanie w określonym celu praktycznym (wzniesienia obiektu budowlanego), ekonomicznym (czerpania korzyści majątkowych ze zbycia projektu lub jego powielania i sprzedaży kopii), czy też estetycznym (podziwiania możliwości umysłu ludzkiego w zakresie rozwiązań architektonicznych, udział w konkursach branżowych).⁵

Art. 1 ust 2 pkt 6 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych wskazuje, że ustawową ochroną objęte są w szczególności utwory - projekty architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne oraz urbanistyczne. Jednakże w związku z tym, że ustawodawca nie dokonał jednoznacznego zdefiniowania tych utworów, ich ocena powinna być dokonywana w świetle praktycznej działalności projektowej, pod kątem merytorycznym, zgodnie ze sztuką budowlaną oraz z uwzględnieniem branżowych regulacji prawnych.⁶ Inne, niearchitektoniczne projekty budowlane, tzw. projekty branżowe (konstrukcyjne, instalacyjne, technologiczne oraz inne specjalistyczne) opracowywane przez uprawnionych projektantów, mimo że nie zostały wprost wymienione w ustawie, to z racji zastosowania przez ustawodawcę w art. 1 ust 2 katalogu otwartego, o czym świadczy sformułowanie „w szczególności”, mogą być uznane za utwory podlegające ochronie prawa autorskiego, jeżeli będą stanowiły przejaw twórczej, intelektualnej działalności człowieka, o indywidualnym, niepowtarzalnym charakterze i zostaną ustalone w jakiegokolwiek postaci zewnętrznej, np w formie egzemplarza dokumentacji. Projekty te stanowią element kompletnej i wzajemnie powiąza-

² Ibidem, s. 28.

³ I. Kuś, Z. Senda, Prawa autorskie i prawa pokrewne, Poradnik przedsiębiorcy, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004. J. Berta, M. Czajkowska-Dabrowska, Z. Cwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz do ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dom Wydawniczy ABC 2001.

⁴ R. Gola, Prawo autorskie w pytaniach i odpowiedziach, Działalność projektowa w budownictwie, Warszawa 2009, s. 10.

⁵ R. Gola, Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2006, s. 37-41.

⁶ R. Gola, Prawo autorskie w pytaniach... op. cit., s. 19-21.

nej dokumentacji projektowej, z której zgodnie z przepisami art. 20 ust. 1 pkt 1a oraz art. 34 ust. 3 pkt 2 ustawy Prawo budowlane, składa się projekt budowlano-architektoniczny.

Ponadto warto nadmienić, że w kwestii tej wielokrotnie wypowiedział się Sąd Najwyższy, który w swoich orzeczeniach z dnia 12 czerwca 1978 roku (orzeczenie SN z 12.06.1978, WiR 1978, Nr 15, s. 13), a następnie z dnia 24 listopada 1978 roku, stwierdził, że za przedmiot prawa autorskiego w świetle art. 1 w związku z art. 12 ustawy o prawie autorskim z 10 lipca 1952 roku, należy uznać także projekty dokumentacji technicznej, plany, zarysy, szkice, rysunki, modele i projekty.⁷ Także w obecnym orzecznictwie Sądu Najwyższego można odnaleźć opinie, że techniczne opracowania i rozwiązania przyjęte w projekcie, choć same w sobie nie są utworami, to jednak sama dokumentacja projektowa może posiadać indywidualny i niepowtarzalny charakter z racji twórczego wkładu pracy projektantów i jako taka może zostać uznana za utwór podlegający ochronie (orzeczenie z dnia 30 czerwca 2005 roku, IV CK 763/04, OSNC 2006, nr 5, poz. 92).⁸

Fakt, że projekty budowlane mogą być traktowane jako utwory chronione ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych, nie daje podstaw do stwierdzenia, że dotyczy to każdego opracowania. W zasadzie projekty budowlane należałoby zaliczyć do dzieł użytkowych, podobnie jak programy komputerowe, dlatego dokonując kwalifikacji dokumentacji pod kątem uznania jej za utwór, należy każdorazowo oceniać poszczególne przesłanki ustawowe w zestawieniu z zawartą w projekcie formą wyrażenia koncepcji budowlanej, architektonicznej, konstrukcyjnej, czy też instalacyjnej, wyrażoną w postaci rysunków. Nie jest tutaj istotna strona treściowa dokumentacji opracowanej przez projektanta w opar-

ciu o obowiązujące normy, obliczenia i zasady sztuki budowlanej w drodze wykonywania wyuczonych i fachowych czynności. O twórczym charakterze dokumentacji decyduje zastosowanie w niej przez projektanta indywidualnych, dających nową jakość rozwiązań techniczno-budowlanych i twórcze zagospodarowanie przestrzeni budowlanej, wywołujące konieczność wprowadzenia odpowiednich rozwiązań branżowych. Zakres ochrony praw autorskich projektu budowlanego będzie tym większy, im mniejsza będzie typowość przyjętych w nim zgodnie z obowiązującymi przepisami i normami rozwiązań, oraz im więcej wystąpi w nim swobodnie przyjętych indywidualnych, dostosowanych do specyfiki obiektu oryginalnych i twórczych koncepcji autora.

3. Podmiotowy zakres ochrony prawa autorskiego

3.1. Projektant – twórca dzieła

Podmiotem praw autorskich jest twórca dzieła, który z chwilą jego ustalenia, nabywa w sposób pierwotny bezwzględne prawa do niego, jako wyłącznie uprawniony przez sam fakt stworzenia utworu. Prawa te obejmują autorskie prawa osobiste, które z racji istnienia nieograniczonej w czasie więzi łączącej twórcę z utworem, są niezbywalne i stanowią jego dobra osobiste⁹ oraz autorskie prawa majątkowe, które jako mające charakter majątkowy i ukształtowane na wzór prawa własności, są zbywalne.¹⁰

Autor dzieła, jako jedyny uprawniony na mocy przepisów ustawy, posiada legitymację do rozporządzania przysługującymi mu autorskimi prawami majątkowymi. Jednakże w przypadku, gdy autorstwo dzieła przypada grupie osób, bądź twórca lub współtwórcy zatrudnieni są przez pracodawcę, a takie sytuacje najczęściej mają miejsce w przypadku opracowywania projektów architektonicznych, wówczas upraw-

⁷ J. Berta, M. Czajkowska-Dabrowska, Z. Cwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz... op. cit.

⁸ R. Golat, Prawo autorskie w pytaniach... op. cit., s. 21-22.

⁹ J. Berta, M. Czajkowska-Dabrowska, Z. Cwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz... op. cit.

¹⁰ I. Kuś, Z. Senda, Prawa autorskie... op. cit.

nienia do rozporządzania prawami autorskimi rozkładają się na poszczególne osoby.

3.2. Zespół projektantów – twórca dzieła wspólnego

Podmiotowe prawo autorskie do wspólnie stworzonego utworu w postaci projektu architektonicznego bądź kompletnej, wielobranżowej, dokumentacji projektowej przysługuje wspólnie wszystkim autorom. Współtwórcy utworu mogą w umowie o podjęciu współpracy, określić wielkości swoich udziałów w prawie do stworzonego utworu, ale jeśli tego nie uczynią, bądź umowa taka nie zostanie zawarta, a dzieło wspólne zrealizowane zostało na mocy nieformalnego porozumienia, wówczas na mocy art. 9 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, domniemywa się, że wielkości ich udziałów są równe. Jednakże domniemanie to jest wzruszalne, ponieważ każdy ze współtwórców może żądać, by sąd dokonał ustalenia innej wysokości udziałów w prawie do utworu, stosownie do wkładu twórczej pracy każdego ze współtwórców w jego powstanie.¹¹

Do stworzenia utworu przez zespół twórców wymagane jest istnienie woli zespolenia sił i twórczych wkładów poszczególnych autorów oraz ich współdziałanie prowadzące do zamierzonego celu, którym jest stworzenie wspólnego dzieła. Wspólne prawo autorskie chronione ustawą nie powstaje bowiem z mocy prawa wbrew woli twórców. Aby można było stwierdzić powstanie prawa autorskiego do wspólnego dzieła, musi istnieć co najmniej faktyczne porozumienie, choćby konkludentne, w którym wyrażony został zamiar stworzenia wspólnego utworu. Pogląd taki wyraził także Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach (OSN 1961, nr 4, poz. 124, z dnia 18 listopada 1960r.; OSPiKA 1972, nr 2, poz. 30, z dnia 10 lutego 1970r.; OSN 1073, nr 4, poz. 67, z dnia 19 lipca 1972r.).¹²

Jeżeli utwór składa się z części, które mają samodzielne znaczenie i dzięki temu mogą być odrębnymi utworami, czyli jest utworem rozłącznym, wówczas prawa autorskie zespołu projektantów będących współtwórcami projektu architektonicznego, czy też dokumentacji projektowej, przysługują odrębnie każdemu ze współautorów i każdy z nich może wykonywać swoje prawa do poszczególnych stworzonych przez siebie części utworu, bez naruszenia praw pozostałych współtwórców. Lecz jeśli utwór stanowi jedną niepodzielną całość, czyli jest utworem nierozłącznym, to wówczas prawa autorskie mogą być realizowane wyłącznie wspólnie i za zgodą wszystkich współautorów.

Niektóre z praw autorskich, np. nadzór nad sposobem korzystania z utworu (nadzór nad realizacją inwestycji zgodnie z projektem, wprowadzanie zmian w trakcie budowy), czy też decydowanie o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności (udział w konkursie na opracowanie koncepcji jakiegoś obiektu architektonicznego, promocja możliwości i umiejętności zespołu projektantów), z uwagi na ich oddziaływanie na stronę materialną, mogą być realizowane wyłącznie wspólnie i za zgodą wszystkich współautorów, bez względu na to czy utwór stanowi podzielną, czy też niepodzielną całość.¹³

Wykonywanie praw autorskich w stosunku do całości wspólnie stworzonego utworu wymaga wspólnego i zgodnego działania wszystkich współtwórców, a w przypadku braku porozumienia pomiędzy nimi, decyzje podejmuje sąd. Natomiast w odniesieniu do dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia praw autorskich do całości utworu, każdy ze współtwórców może dochodzić ich samodzielnie, jednakże uzyskane świadczenie przypada wszystkim współtwórcom w częściach odpowiadających ich udziałom w prawie autorskim do wspólnego dzieła.

¹¹ A. Zwara, Prawo autorskie w praktyce projektanta.

¹² J. Berta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiąkałski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz... op. cit.

¹³ R. Golat, Prawo autorskie i prawa... op. cit., s. 107-114.

3.3. Projektant - twórca dzieła jako pracownik.

Z uwagi na to, że twórcy projektów objętych ochroną ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych, bywają pracownikami biur projektowych, które opracowują kompleksowe projekty budowlane na zlecenie inwestorów zewnętrznych, bądź pracownikami samego inwestora, np. dewelopera, ich działalność twórcza prowadzona jest w ramach umowy o pracę i w ramach pracowniczych obowiązków, bez zawierania osobnych umów w odniesieniu do poszczególnych projektów. W takich przypadkach, żeby mogło dojść do przejścia autorskich praw majątkowych do utworu stworzonego w ramach wykonywania obowiązków pracowniczych ze stosunku pracy, z twórcy - pracownika na zatrudniającego go pracodawcę, musi dojść do przekazania gotowego utworu przez jego twórcę i przyjęcia go przez pracodawcę, a umowa o pracę nie może zawierać odmiennych od ustawowych postanowień w tym zakresie,¹⁴ przy czym prawa majątkowe przechodzą tylko w takim zakresie, jaki wynika z celu umowy o pracę oraz zgodnego zamiaru stron. Stanowisko takie wyraził Sad Najwyższy – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w orzeczeniu z dnia 26 czerwca 1998 roku, PKN 196/98 (OSP 1999, p. 207 P, s. 577).¹⁵ Jeżeli więc w chwili zawierania umowy o pracę ustalono, że projekty opracowane przez pracownika – twórcę będą wykorzystywane jedynie w celu realizacji na ich podstawie obiektów budowlanych, bądź ich sprzedaży inwestorom w tym samym celu, na pracodawcę nie przejdą uprawnienia do korzystania z opracowanych projektów na innych polach eksploatacji, niż te określone w umowie o pracę. Aby mogło to nastąpić, konieczne będzie zawarcie dodatkowej umowy.¹⁶

¹⁴ R. Golać, Prawo autorskie i prawa... op. cit., s. 114-115.

¹⁵ J. Berta, M. Czajkowska-Dabrowska, Z. Ćwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz... op. cit.

¹⁶ A. Zwara, Prawo... op. cit.

Zaznaczyć tu należy, że pracodawca nabywa jedynie autorskie prawa majątkowe do utworu pracowniczego, natomiast prawa osobiste jako niezbywalne i nieprzenoszalne, tj. do autorstwa utworu, oznaczenia go swoim nazwiskiem czy pseudonimem, bądź anonimowego prezentowania, a także do decydowania o pierwszym udostępnieniu publiczności oraz nienaruszalności jego formy i treści, pozostają po stronie twórcy.

Jeżeli pracodawca, przed upływem sześciu miesięcy od przekazania mu przez twórcę – projektanta gotowego projektu, nie zawiadomi go o przyjęciu utworu bez uwag, bądź nie wskaże usterek do usunięcia, przyjmuje się wówczas, że nastąpiło milczące przyjęcie bez zastrzeżeń, przy czym strony mogą umownie wyznaczyć inny termin na wypowiedzenie się pracodawcy w tym zakresie.

4. Autorskie prawa osobiste

Z chwilą ustalenia utworu, choćby miał on postać nieukończoną, jego twórca jako wyłącznie uprawniony przez sam fakt stworzenia tego utworu, nabywa do niego w sposób pierwotny bezwzględne autorskie prawa osobiste. Prawa te, zgodnie z brzmieniem art. 16 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu czy też zbyciu, więź twórcy z jego utworem. Ich zadaniem jest ochrona niemajątkowych - pozaekonomicznych uprawnień twórcy związanych z jego dziełem. Wszelkie działania zmierzające do pozbawienia twórcy przynależnych mu autorskich praw osobistych, jako sprzeczne z przepisami bezwzględnie obowiązującymi, na mocy art. 58 Kodeksu cywilnego, nie wywołują zamierzonych skutków.¹⁷ Autor utworu nigdy nie może utracić praw osobistych, nie może też zrzec się tych praw, ani też przenieść ich na inne osoby, a z chwilą jego śmierci uprawnionymi do wykonywania tych praw stają się jego spadkobiercy.

Do ochrony praw osobistych twórcy dzieła, zastosowanie znajdują przepisy art. 23 i 24 kodeksu cywilnego, niezależnie od

¹⁷ I. Kuś, Z. Senda, Prawa... op. cit.

ochrony przewidzianej w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz innych przepisach. Tak też wypowiedział się Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 3 września 1998 roku, I CKN 818/97, OSP 1999, nr 7/8, poz.142.¹⁸

Do autorskich praw osobistych należy w szczególności:

- **prawo do autorstwa utworu** – rozumiane jako prawo do przypisywania sobie zasługi stworzenia danego utworu i możliwości żądania, by osoby trzecie uznawały jego autorstwo, a także jako zakaz przypisywania sobie autorstwa danego utworu przez osoby nieuprawnione,
- **prawo do oznaczania utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do anonimowego udostępniania** – przejawiające się w uprawnieniu twórcy do podejmowania decyzji o tym, czy jego utwór będzie rozpowszechniany anonimowo, czy też ze wskazaniem jego autorstwa, a jeśli tak, to w jaki sposób,
- **prawo do nienaruszalności treści i formy oraz jego rzetelnego wykorzystania** - czyli do integralności utworu, polegające na zakazie dokonywania w utworze jakichkolwiek zmian, które mogłyby osłabić więź łączącą twórcę z jego utworem, chyba że twórca wyrazi na nie zgodę, albo zmiany spowodowane są oczywistą koniecznością, a w przypadku jego śmierci zgodę wyrażą jego spadkobiercy, a twórca nie miałby słusznej podstawy im się sprzeciwić. W odniesieniu do projektów architektonicznych, czy też architektoniczno-budowlanych, na etapie realizacji inwestycji, na skutek ujawnienia się nowych, nieprzewidzianych wcześniej okoliczności (odmiennych warunków geologicznych, konieczności dokonania zmian materiałowych, zmiany technologii robót, a także zmiany preferencji i potrzeb nabywcy - inwestora), może pojawić się konieczność dokonania pewnych zmian w opracowanej już dokumentacji będą-

cej utworem. Jeżeli zmiany te nie wynikają z wadliwości projektu, wówczas inwestor nie może bez zgody twórcy tego projektu, dokonywać w nim samodzielnie zmian lub zlecać ich wykonanie osobie trzeciej. Powinien on wówczas zwrócić się do autora o dokonanie w dokumentacji stosownych do okoliczności zmian za dodatkowym wynagrodzeniem, chyba że umowa o wykonanie projektu stanowiła inaczej. Jeżeli projektant odmówi wykonania żądanych zmian, wówczas inwestor zmuszony będzie do zlecenia wykonania nowego, odpowiadającego nowym potrzebom utworu w postaci nowej dokumentacji projektowej. W przypadku ujawnienia się w toku realizacji inwestycji wad dokumentacji stanowiącej utwór chroniony prawem autorskim i to wad zawinionych przez jej twórcę, wówczas to na nim spoczywa obowiązek usunięcia ujawnionych wad w terminie wyznaczonym przez inwestora, a po jego bezskutecznym upływie inwestor może od umowy odstąpić i żądać zwrotu wypłaconego twórcy wynagrodzenia oraz domagać się naprawienia szkód powstałych na skutek wadliwości dokumentacji;¹⁹

- **prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności** – przejawiające się pozostawieniem do osobistej decyzji twórcy, czy zechce on opublikować swoje dzieło, czy też nie, a jeśli zdecyduje się na jego publikację, to on sam zdecyduje, w jakim momencie to nastąpi.²⁰ Przez udostępnienie utworu publiczności należy rozumieć opublikowanie, bądź inne rozpowszechnienie utworu umożliwiające zapoznanie się z nim nieoznaczonej liczbie osób. Prawo to wykonywane jest zwykle w sposób konkludentny, np. poprzez sprzedaż egzemplarza utworu, sprzedaż prawa do wprowadzenia utworu do obrotu lub do wykorzystania. W przypadku, gdy prawa majątkowe do utworu zostały przenie-

¹⁸ J. Berta, M. Czajkowska-Dabrowska, Z. Cwiąkałski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz... op. cit.

¹⁹ A. Zwara, Prawo... op. cit.

²⁰ R. Golat, Prawo autorskie i prawa... op. cit., s. 137.

sione przez twórcę na osobę trzecią, wówczas prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności może być wykonywane łącznie z dysponentem prawa majątkowego, poprzez wyrażenie przez twórcę zgody na publikacją wynikającą z prawa majątkowego.²¹

- **prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu** – jest to uprawnienie twórcy do kontrolowania prawidłowego eksploataowania udostępnionego dzieła, w szczególności do sprawdzenia, czy utwór jest legalnie eksploatowany i czy nie jest rozpowszechniany ze zmianami niezaakceptowanymi przez twórcę. W odniesieniu do twórcy projektu architektonicznego, architektoniczno-urbani-stycznego, czy też budowlanego, prawo do nadzoru nad sposobem korzystania

z utworu polega na kontroli realizacji inwestycji zgodnie z rozwiązaniami przyjętymi w zatwierdzonej dokumentacji. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w zakresie prawa twórcy do nadzoru nad korzystaniem z utworu, zapisami zawartymi w art. 60 ust. 5, z uwagi na specyficzny charakter wykorzystywania utworów, jakimi są projekty architektoniczno-budowlane, poprzez prowadzenie na ich podstawie skomplikowanych procesów budowlanych uregulowanych odrębnymi przepisami, odsyła do przepisów szczególnych zawartych przede wszystkim w ustawie z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (Dz. U. z 2007 r. Nr 156 poz. 1118 z późn. zm.), w szczególności w art. 18 ust. 3, art. 20 ust. 1 pkt 4 oraz art. 21, oraz w aktach towarzyszących.²²

Nadzór autorski wykonywany przez architekta, czy innego projektanta – twórcę w ramach przysługującego mu uprawnienia wynikającego z autorskiego pra-

wa osobistego, może być także jego obowiązkiem, jeżeli tak wynika z umowy zawartej pomiędzy projektantem a inwestorem, bądź z decyzji administracyjnej, jaką jest pozwolenie na budowę, wydanej przez organ administracyjny, jeżeli z uwagi na skomplikowany charakter samego obiektu, bądź szczególne warunki prowadzenia robót lub ich wpływ na środowisko obowiązujące przepisy prawa tego wymagają. W takim przypadku, zgodnie z art. 20 ust. 4 ustawy prawo budowlane, nadzór autorski obejmuje czuwanie nad zgodnością realizacji inwestycji z projektem budowlano-wykonawczym oraz uzgadnianie możliwości wprowadzania zgłoszonych przez kierownika budowy bądź inspektora nadzoru inwestorskiego rozwiązań zamiennych w stosunku do przewidzianych w dokumentacji.²³

5. Autorskie prawa majątkowe

Podobnie jak w przypadku autorskich praw osobistych, z chwilą ustalenia utworu, jego twórca nabywa do niego także autorskie prawa majątkowe. Są to uprawnienia o charakterze majątkowym, ukształtowane na wzór prawa własności i jako takie zbywalne, będące prawami bezwzględными, skutecznymi względem wszystkich, uprawniającymi wyłącznie twórcę utworu do korzystania z niego i do rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji. Możliwość korzystania z utworu przez osoby trzecie wymaga uzyskania zgody twórcy, bądź jego prawnego następcy. W przypadku naruszenia praw majątkowych, uprawniony z tytułu praw autorskich może żądać zaniechania tego naruszenia oraz może domagać się przestregania jego praw.²⁴

Autorskie prawa majątkowe, jako zbywalne, mogą być przenoszone na inne osoby w drodze czynności prawnych, bądź w drodze dziedziczenia, a w przypadku wykonania utworu w ramach umowy o pra-

²¹ J. Berta, M. Czajkowska-Dabrowska, Z. Cwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, Komentarz... op. cit.

²² R. Golat, Prawo autorskie w pytaniach... op. cit., s. 49-52.

²³ A. Zwara, Prawo... op. cit.

²⁴ I. Kuś, Z. Senda, Prawa... op. cit.

cę, mogą przechodzić z twórcy na pracodawcę na mocy łączącej ich umowy.

Czas trwania majątkowych praw autorskich jest ograniczony i wynosi 70 lat, licząc od śmierci znanego twórcy, a w przypadku utworu współautorskiego – od śmierci ostatniego ze współtwórców. Gdy twórca utworu nie jest znany, czas trwania praw majątkowych liczy się od daty pierwszego rozpowszechnienia utworu, a jeśli takie nie nastąpiło, od daty jego ustalenia.

W odniesieniu do autorskich praw majątkowych, które na podstawie umowy o pracę oraz przyjęcia utworu od jego twórcy przysługują zatrudniającemu go pracodawcy – przyjmuje się, że czas ich trwania wynosi 70 lat licząc od daty rozpowszechnienia utworu, a jeśli nie został on rozpowszechniony – od daty jego ustalenia.²⁵

Na treść majątkowych praw autorskich składa się:

- prawo do korzystania z utworu,
- prawo do rozporządzania nim.

Uprawnienie do korzystania z utworu obejmuje prawo twórcy do korzystania - używania utworu na wszystkich polach eksploatacji z wyłączeniem innych osób i czerpaniu z tego tytułu korzyści oraz prawie twórcy do upoważnienia innych osób do takiego korzystania ze sprecyzowaniem zakresu używania utworu poprzez określenie konkretnych pól eksploatacji – wskazanie treści uprawnień autorskich praw majątkowych.

Uprawnienie do rozporządzania utworem obejmuje natomiast nadrzędne prawo w stosunku do prawa korzystania z utworu, prawo twórcy do zbycia majątkowych praw autorskich do utworu przez sprzedaż utworu – zbycie prawa własności do niego oraz prawo do udzielenia licencji na korzystanie z utworu. Twórca może zatem definitywnie rozporządzić utworem, przenosząc autorskie prawa majątkowe do niego na inny podmiot w drodze umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych, pozbawiając się w ten sposób możliwości dalszego rozporządzania utworem

oraz możliwości dalszej jego eksploatacji, chyba że uzyska na nią zgodę od nabywcy, bądź rozporządzić poprzez pozostawienie prawa majątkowego w swojej dalszej dyspozycji, a przeniesienie na inny podmiot jedynie prawa do korzystania z utworu poprzez udzielenie licencji na korzystanie z niego w określony sposób w drodze umowy licencyjnej.²⁶

5.1. Rozporządzanie autorskimi prawami majątkowymi

Na autorskie prawa majątkowe składa się wiele uprawnień, których klasyfikacja może być dokonywana ze względu na różne pola eksploatacji utworu, czyli sposoby i zakresy korzystania z niego, umożliwiające uprawnionemu osiągnięcie korzyści majątkowych i niemajątkowych w różnych dziedzinach i na różnych obszarach terytorialnych.

Zgodnie z postanowieniami art. 50 możliwe jest korzystanie z utworu na polach eksploatacji obejmujących utrwalenie i zwielokrotnienie utworu, obrót oryginałem albo jego egzemplarzami oraz rozpowszechnianie utworu w inny sposób niż wprowadzenie do obrotu.²⁷

W odniesieniu do projektu architektonicznego, architektoniczno-budowlanego, czy też innego twórczego dzieła projektowego, pola eksploatacji mogą obejmować w szczególności:

- uprawnienie do jednorazowego wybudowania obiektu na podstawie utworu, bądź wykorzystanie go do wielu budów, przy czym uprawnienie to może dotyczyć zarówno wyłącznie określonego terytorium, np. danego państwa, jak i nieograniczonego obszaru, np. całego świata,
- uprawnienie do rozpowszechniania egzemplarzy utworu w celu sprzedaży poszczególnych egzemplarzy z możliwością adaptacji do konkretnych warunków terenowo-prawnych, bez konieczności uzyskiwania w tym celu odrębnej zgody twórcy, z wyłączeniem sytuacji, w któ-

²⁵ A. Zwara, Prawo... op. cit.

²⁶ R. Golat, Prawo autorskie i prawa... op. cit., s. 143-149.

²⁷ I. Kuś, Z. Senda, Prawa... op. cit.

rych w celu adaptacji utworu do własnych potrzeb nabywcy niezbędne byłoby dokonanie zmian w utworze, wówczas niezbędne będzie pozyskanie odrębnej zgody na ich wykonanie przez samego autora lub innych uprawnionych projektantów,

- uprawnienie do rozpowszechniania utworu w innych celach, np. naukowych, kulturalnych, czy promocyjnych,
- uprawnienie do upublicznienia utworu poprzez wystawienie na różnorodnych wystawach i konkursach,
- uprawnienie do rozpowszechniania utworu za pomocą elektronicznych środków komunikowania, czy Internetu.

Zawierając umowę o przeniesienie określonych praw autorskich, jej strony, nie zawsze znając zawłości przepisów regulujących przedmiot ich umowy, nie precyzując zwykle wszystkich praw i obowiązków wynikających z dokonywanej czynności prawnej. Mając to na względzie, ustawodawca w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych, uznając że wystarczy, aby strony umowy wyraziły wolę przeniesienia praw oraz by twórca upoważnił nabywcę do korzystania z jego utworu w określonym celu, wprowadził szereg norm, umożliwiających zidentyfikowanie tych praw i obowiązków, które nie zostały wyartykułowane w treści umowy przez jej strony, a wynikają z faktu jej zawarcia. Jest to sytuacja dość szczególna, mając na uwadze obowiązujące w dziedzinie prawa cywilnego zasady, które dla ważności umowy wymagają, by strony określiły w jej treści wszystkie *essentialia negotii* (elementy przedmiotowo istotne). Na szczególne zwrócenie uwagi zasługuje tutaj fakt objęcia przez ustawodawcę intensywniejszą ochroną interesów majątkowych twórcy lub innego podmiotu uprawnionego (np. pracodawcy). Otóż w przypadku nieumieszczenia w umowie, wyraźnych postanowień dotyczących przeniesienia na nabywcę określonych uprawnień, domniemywa się, że za-

warta została umowa licencyjna o charakterze niewyłącznym.²⁸

5.1.1. Umowy o przeniesienie majątkowych praw autorskich

W przypadku zawarcia umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych, twórca przestaje być podmiotem tych praw, przechodzą one na nabywcę, przy czym możliwe jest przeniesienie na nabywcę tylko pewnego zakresu majątkowych praw autorskich, np. tylko prawa do rozpowszechniania utworu drukiem, bądź tylko prawa do rozpowszechniania go w Internecie, i pozostawienie przy twórcy pozostałego zakresu uprawnień. Umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych, pod rygorem nieważności, powinny być sporządzane na piśmie.

W odniesieniu do umów o przeniesienie majątkowych praw autorskich do projektów architektonicznych lub innych twórczych opracowań projektowych, ustawodawca postanowił dokonać szczególnych uregulowań w kwestiach dotyczących przejścia praw do egzemplarza projektu z twórcy – projektanta na jego nabywcę. Zgodnie z treścią art. 61 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, nabycie praw do egzemplarza projektu od twórcy egzemplarza takiego projektu, obejmuje prawo zastosowania go tylko do jednej budowy, co oznacza, że w przypadku braku w umowie stosownych regulacji w tym zakresie umowa o przeniesienie majątkowych praw autorskich lub umowa licencyjna przenosi na nabywcę uprawnienie do jednokrotnego wzniesienia obiektu budowlanego realizowanego w oparciu o nabyty egzemplarz projektu. Każde kolejne wykorzystanie nabytego egzemplarza projektu wymaga zawarcia z jego autorem nowej umowy, uprawniającej nabywcę do kolejnej realizacji.

5.1.2. Umowy licencyjne

W przypadku zawarcia umowy licencyjnej, licencjobiorca uzyskuje jedynie prawo do korzystania z dzieła, natomiast

²⁸ A. Zwara, Prawo... op. cit.

autorskie prawa majątkowe w swym pełnym zakresie pozostają przy twórcy.

Ustawa rozróżnia dwa rodzaje umów licencyjnych:

- umowy licencyjne **wyłączne** – czyniące licencjobiorcę jedyną osobą uprawnioną do korzystania z utworu na polu eksploatacji określonym umową, wyłączając tym samym możliwość udzielenia kolejnych licencji na ten sam zakres korzystania, a także wyłączając możliwość korzystania z objętego licencją pola eksploatacji przez samego twórcę. Umowy te zawierane są zwykle na określony czas, po którym wygasają;
- umowy licencyjne **niewyłączne** - uprawniające licencjobiorcę do bezkolidyjnego korzystania z dzieła wraz z autorem i innymi osobami, które mogą uzyskać od twórcy kolejne licencje na tym samym polu eksploatacji.

Umowy licencyjne uprawniają nabywcę uprawnień do eksploatacji utworu na określonym w umowie polu, do korzystania z utworu przez okres pięciu lat na terytorium państwa, w którym licencjobiorca ma swoją siedzibę, chyba że strony umowy postanowiły inaczej. Po upływie tego terminu prawo przysługujące z licencji wygasa.

Umowy licencyjne wyłączne, podobnie jak umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych, powinny być sporządzane w formie pisemnej pod rygorem nieważności, a w przypadku zawarcia umowy ustnej, uznawana jest ona zawsze jako umowa licencyjna niewyłączna.

6. Prawa zależne

Jeżeli ustalony już cudzy utwór zostanie opracowany, choćby poprzez jego przetłumaczenie, przeróbkę, czy też adaptację, powstaje wówczas nowy utwór. Z chwilą jego ustalenia, twórca nabywa własne prawa autorskie do stworzonego przez siebie dzieła, bez uszczerbku dla prawa twórcy utworu pierwotnego. Jednakże rozporządzenie i korzystanie z nowo powstałego opracowania jest uzależnione od uzyskania zezwolenia twórcy dzieła pierwotne-

go, chyba że prawa autorskie do niego już wygasły. Uzależnienie to wynika z faktu, że eksploatacja utworu będącego opracowaniem, jest także eksploatacją oryginału i dlatego majątkowe prawa autorskie do nowego opracowania mogą być wykonywane jedynie za uprzednią zgodą tego, komu przysługują majątkowe prawa autorskie do utworu oryginalnego. Z tego też względu, autorskie prawa majątkowe twórcy opracowania nazwane zostały prawami zależnymi, a jego utwór (opracowanie) – dziełem zależnym. Taka regulacja prawna pozwala twórcy utworu pierwotnego zachować kontrolę nad korzystaniem z jego dzieła oraz w pełni czerpać korzyści majątkowe wynikające z jego eksploatacji.²⁹

W praktyce projektowej zagadnienie autorskich praw zależnych znajduje szerokie zastosowanie w przypadku planowania i realizacji robót budowlanych dotyczących już istniejących obiektów, które mają być przebudowane, nadbudowane lub rozbudowane, bądź już opracowanych i zrealizowanych albo jeszcze niezrealizowanych projektów, które ze względu na potrzeby inwestora mają być przeprojektowane albo ponownie wykorzystane do kolejnej realizacji. Jeżeli inwestycja dotyczyć ma już istniejącego obiektu, wówczas zgodnie z wymogami prawa budowlanego, przed rozpoczęciem robót wymagane jest uzyskanie pozwolenia na budowę, które wydawane jest przez kompetentne organy administracyjne na podstawie projektu budowlanego przebudowy, nadbudowy lub rozbudowy danego obiektu. Projekt ten jest nowym utworem powstałym w wyniku opracowania wcześniej ustalonego utworu i na podstawie § 12 ust. 4 i § 13 ust. 1 pkt. 3 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3.07.2003r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz.U. z 2003r. Nr 120, poz. 1133 z późn. zm.), jest projektem architektoniczno-budowlanym stanowiącym, zgodnie z art. 1 ust 2 pkt 6 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, utwór i jako taki podlega ustawowej ochronie. Jeżeli nowy projekt

²⁹ Ibidem.

przebudowy, nadbudowy lub rozbudowy danego obiektu wykonany zostanie przez tego samego projektanta, który jest twórcą projektu pierwotnego, nie będziemy mieli do czynienia z opracowaniem cudzego utworu i powstaniem praw zależnych, ponieważ będzie to zmiana dzieła pierwotnego dokonana przez samego autora. Dopiero w sytuacji, gdy nowy projekt zostanie opracowany przez innego twórcę, a więc wykonane zostanie opracowanie cudzego utworu, będziemy mieli do czynienia z powstaniem autorskich praw zależnych.

Samo wykonanie nowego projektu stanowiącego twórczą przeróbkę cudzego utworu nie wymaga uzyskania zgody autora projektu pierwotnego, jednakże z uwagi na specyfikę autorskich praw zależnych, aby możliwe było rozporządzanie przeróbką, np. poprzez sprzedaż praw do niej innemu inwestorowi oraz korzystanie z niej, w szczególności w celu realizacji robót budowlanych, dla przeprowadzenia których wykonano przeróbkę, a prawa autorskie do projektu pierwotnego jeszcze nie wygasły, konieczne jest uzyskanie stosownej zgody. Należy ją uzyskać od twórcy utworu pierwotnego, jeśli żyje, a jeśli zmarł - zgody jego spadkobierców, o ile twórca lub jego spadkobiercy nadal dysponują autorskim prawem materialnym w zakresie wyrażenia stosownej zgody. Jeśli autor, bądź jego spadkobiercy przenieśli te prawa na inny podmiot, wówczas o zgodę na wykonywanie autorskich materialnych praw zależnych trzeba będzie wystąpić do uprawnionego podmiotu.

Przedmiotowa zgoda powinna być udzielona na piśmie, w szczególności gdy ma obejmować rozporządzanie przeróbką, gdyż jest to forma wymagana przez ustawę pod rygorem nieważności dla czynności rozporządzających utworami.

Jeśli podmiot uprawniony nie chce udzielić zezwolenia na rozporządzanie i korzystanie z nowo powstałego projektu, wówczas decyzję swą powinien uzasadnić, ponieważ bezzasadne wstrzymywanie możliwości eksploatacji utworu może zostać uznane za naruszenie art. 5 kodeksu cywil-

nego, jako sprzeczne z zasadami współzycia społecznego, ponieważ nowe dzieło, mimo że jest zależne, stanowi przedmiot odrębnych majątkowych praw autorskich i jego twórca nie może być bezpodstawnie wstrzymywany w ich wykonywaniu.³⁰

7. Dozwolony użytek

Pewne ograniczenie autorskiego monopolu na korzystanie z rozpowszechnionego już utworu, bez naruszenia autorskich praw majątkowych twórcy, stanowi przewidziany przez ustawodawcę w art. 23 dozwolony użytek upoważniający do nieodpłatnego korzystania z utworu dla zaspokojenia własnych potrzeb osobistych – tzw. dozwolony użytek prywatny, bądź dla zaspokojenia ogólnospołecznych potrzeb edukacyjnych, informacyjnych czy też naukowych – tzw. dozwolony użytek publiczny.

Z uwagi na specyfikę utworów istotnych dla budownictwa, szczególnie zaś twórczych dzieł projektowych, przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych dotyczące majątkowych praw autorskich do tych utworów zostały ukształtowane w sposób szczególny, uwzględniający ich dużą wartość użytkową. Otóż w zakresie dozwolonego użytku osobistego, uregulowanego art. 23 ust. 1 ustawy, możliwość nieodpłatnego korzystania z już rozpowszechnionego utworu nie obejmuje prawa do budowy nowego obiektu na podstawie cudzego, konkretnego projektu architektonicznego stanowiącego utwór w rozumieniu ustawy, wykonanego dla innego podmiotu bądź w innym celu. Możliwe jest to dopiero po uzyskaniu zgody uprawnionego autora. Natomiast w przypadku konieczności przeprowadzenia prac remontowych, bądź odbudowy obiektu budowlanego zabytkowego, szczególnie cennego czy też zniszczonego żywiołem, można korzystać z obiektu budowlanego, jego rysunku, planu lub innego ustalenia bez konieczności pozyskiwania zgody twórcy,

³⁰ R. Golat, *Prawo autorskie w pytaniach...* op. cit., s. 67-74.

o ile oczywiście żyje, a jego prawa autorskie nie wygasły.³¹

8. Obrót cywilnoprawny w zakresie prawa autorskiego

W odniesieniu do utworów architektonicznych i architektoniczno-urbanistycznych, obok umów o przeniesienie majątkowych praw autorskich oraz o korzystanie z ustalonego już utworu, bardzo istotne znaczenie mają umowy o stworzenie utworu - projektu architektoniczno-budowlanego.

Proces przygotowania i realizacji inwestycji budowlanej rozpoczyna się zwykle od opracowania projektu koncepcyjnego, bądź w przypadku jasno sprecyzowanych preferencji inwestora, od opracowania projektu budowlanego i wykonawczego. Opracowanie niezbędnej dokumentacji projektowej inicjowane jest zwykle przez inwestora, który w tym celu zwraca się do posiadającego odpowiednie uprawnienia projektanta lub zespołu projektantów i zleca opracowanie potrzebnej mu dokumentacji w drodze cywilnoprawnej umowy o stworzenie utworu.

W zależności od tego, jaki podmiot prawa jest inwestorem i z jakich środków finansowana będzie inwestycja, do zawarcia umowy o wykonanie prac projektowych mogą być zastosowane odpowiednie tryby i procedury zgodne z obowiązującymi przepisami. W przypadku, gdy podmiotem zamawiającym i finansującym opracowanie dokumentacji projektowej będzie podmiot wydatkujący środki publiczne, wówczas do zawarcia umowy niezbędne będzie zastosowanie procedur przewidzianych w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2007r. Nr 223, poz. 1655 z późn. zm.). Natomiast w przypadku, gdy będzie to inny podmiot, a finansowanie odbywać się będzie ze środków prywatnych, wówczas do zawarcia umowy zastosowane mogą być ogólne zasady określone w kodeksie cywilnym, w szczególności zaś zasada swobody umów.³²

8.1. Projekt jako przedmiot zamówienia publicznego

Wybór wykonawcy zamówienia publicznego, którego przedmiotem jest opracowanie projektu architektonicznego, czy też innego twórczego opracowania projektowego, stanowiącego w rozumieniu art. 2 usługę, na zasadach i w trybie określonym w ustawie prawo zamówień publicznych musi być dokonywany wówczas, gdy zamówienie takie ma zostać udzielone przez podmiot stanowiący jednostkę sektora finansów publicznych w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, bądź przez inne podmioty wymienione w art. 3 ustawy PZP i zobowiązane do stosowania tej ustawy, finansujących zamówienie ze środków publicznych, oraz gdy wartość szacunkowa zamówienia określona w kwocie netto nie przekracza równowartości 14 000,00 euro.

Specyfika projektów architektonicznych i innych twórczych opracowań projektowych, jako opracowań zamawianych w trybie ustawy o zamówieniach publicznych wyraża się przede wszystkim w tym, że w myśl art. 110, w przypadku gdy przedmiotem zamówienia są twórcze prace projektowe dotyczące nowych nie istniejących jeszcze i nie zaprojektowanych obiektów, a także istniejących już obiektów w zakresie ich przebudowy, nadbudowy czy rozbudowy, wybór wykonawcy może zostać poprzedzony w drodze konkursu, w którym nagrodą dla wybranej pracy konkursowej może być kwota pieniężna oraz zaproszenie do zawarcia umowy w drodze negocjacji prowadzonych w trybie zamówienia z wolnej ręki przewidzianego w art. 67 ust. 2.

Ponadto prawo zamówień publicznych mając na uwadze specyfikę materii objętej ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych, przewiduje jeszcze jedną możliwość udzielenia zamówienia publicznego na twórcze prace projektowe. Otóż na mocy art. 67 ust. 1 litera b, zamawiający może udzielić zamówienia publicznego, którego przedmiotem jest opracowanie dokumentacji projektowej o twórczym charakterze, dotyczącej już istniejących obiektów lub opracowanych już wcześniej

³¹ Ibidem, s. 56-67.

³² Ibidem, s. 112-113.

dokumentacji (np. na przebudowę, nadbudowę czy adaptację obiektów), w trybie niekonkurencyjnym, tj. w drodze negocjacji prowadzonych tylko z jednym wykonawcą (autorem pierwotnych projektów) z przyczyn związanych z ochroną praw wyłącznych, wynikających z odrębnych przepisów, którymi w tym przypadku jest właśnie ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Na mocy art. 118 ust. 2 ustawy PZP, uczestnikami konkursu na twórcze prace projektowe mogą być wyłącznie osoby fizyczne posiadające wymagane uprawnienia lub podmioty posługujące się osobami fizycznymi posiadającymi wymagane uprawnienia.

Zamawiający, organizując konkurs, opisuje przedmiot konkursu, wskazuje wymagania jakie muszą spełniać uczestnicy konkursu, określa kryteria oceny prac konkursowych wraz z podaniem ich znaczenia oraz wyznacza termin i miejsce składania prac, a gdy w konkursie przewidziane są nagrody, wskazuje ich rodzaj i wartość oraz zamieszcza ogłoszenie o konkursie w Biuletynie Zamówień Publicznych, a gdy wartość konkursu przekracza równowartość kwoty 206 000,00 euro, ogłoszenie o konkursie przekazywane jest także Urzędowi Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich.

Konkurs przeprowadzany jest na podstawie ustalonego przez zamawiającego regulaminu, a oceny prac konkursowych dokonuje powołany w tym celu przez zamawiającego sąd konkursowy.

Regulamin konkursu musi zawierać szczegółowy opis przedmiotu konkursu, zakres rzeczowy i formę opracowania oraz sposób prezentacji pracy konkursowej oraz inne informacje wymagane ustawą zamówień publicznych, a także regulacje dotyczące przeniesienia na zamawiającego autorskich praw majątkowych do zwycięskiej pracy konkursowej po jej wyborze. Ponadto w treści regulaminu powinny znaleźć się istotne dla zamawiającego postanowienia umowne, które zostaną umieszczone w treści umowy o udzielenie zamówienia publicznego, która ma być zawarta w drodze negocjacji w trybie art. 67, jako nagroda w konkursie, w szczególności zaś dotyczące przejścia na zamawia-

jącego autorskich praw majątkowych oraz zakresu pól eksploatacji.

Sąd konkursowy, zgodnie z określonymi w ogłoszeniu kryteriami, dokonuje oceny złożonych do konkursu prac z zapewnieniem pełnej anonimowości ich autorów, a następnie rozstrzyga konkurs poprzez wybór najlepszej pracy lub prac, po czym identyfikuje jej autora. Ogłoszenie o wynikach konkursu zamieszczone jest w stosownym publikatorze (BZP lub UOPWE), a następnie autor zwycięskiej pracy, otrzymuje przyrzeczoną w ogłoszeniu o konkursie nagrodę oraz zapraszany jest przez zamawiającego na negocjacje w trybie art. 67 ust. 1 pkt 2, w celu zawarcia umowy o udzielenie zamówienia publicznego, jeśli takie zaproszenie stanowiło nagrodę w konkursie, natomiast pozostałym uczestnikom konkursu, na ich wnioski, zwracane są złożone przez nich, a nie wybrane prace.

Jeżeli na konkurs nie został złożony żaden wniosek o dopuszczenie do udziału lub jeżeli nie wpłynęła żadna praca, albo jeżeli na konkurs, w którym nagrodą obok kwoty pieniężnej miało być zaproszenie do zawarcia umowy w drodze negocjacji w trybie zamówienia z wolnej ręki art. 67 ust. 1 pkt 2, nie wpłynęły co najmniej dwie prace, wówczas zamawiający unieważnia postępowanie.

Zgodnie z treścią ogłoszenia o konkursie, z chwilą wypłacenia nagrody konkursowej, autorskie prawa majątkowe w zakresie wskazanym w regulaminie konkursu, zostają przeniesione na zamawiającego i będzie on mógł korzystać ze zwycięskiego utworu na określonych polach eksploatacji, bądź rozporządzać nim.

8.2. Projekt budowlany jako przedmiot umowy o dzieło

Z uwagi na to, że przedmiotem umowy o prace projektowe są prawa autorskie stanowiące dobra niematerialne ucieleśnione w twórczym projekcie budowlanym, na podstawie którego realizowane będzie zamierzenie inwestycyjne, umowa o stworzenie takiego utworu różni się od innych umów zawieranych przez uczestników procesu budowlanego. Umowa taka, powinna

być kwalifikowana jako szczególny przypadek umowy o dzieło.³³ Kwalifikacja ta spowodowana jest tym, że umowa o prace projektowe jest typem umowy nienazwanej, zawierającej w swej konstrukcji postanowienia charakterystyczne dla umów nazwanych. W zakresie obowiązków projektanta dotyczących nadzorów autorskich nad realizacją inwestycji stanowiących usługę – będzie to umowa zlecenie (art. 750 kodeksu cywilnego), w zakresie przeniesienia praw majątkowych do utworu – będzie to umowa rozporządzająca prawem, w zakresie określenia sposobu i warunków korzystania z utworu – będzie to umowa licencyjna (obie uregulowane przepisami ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych art.41-68),³⁴ a jeśli będzie to umowa nieodpłatna, wówczas zawarte w niej zostaną element umowy darowizny (art. 888 kodeksu cywilnego).

W umowie o stworzenie dzieła, zamawiający może zlecić twórcy wykonanie utworu i jednocześnie w ramach tej samej umowy, strony mogą uregulować kwestie dotyczące przeniesienia na zamawiającego autorskich praw majątkowych, bądź udzielenia mu licencji na korzystanie z zamówionego dzieła w określony sposób.

W odniesieniu do specyficznych utworów, jakimi są projekty architektoniczno-budowlane, obowiązujące przepisy prawa wprowadzają dla nich bardzo ściśle standardy techniczne, które zawarte są w szczególności w przepisach ustawy z dnia 7.07.1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2007 r. Nr 156 poz. 1118 z późn. zm.), Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 3.07.2003r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz.U. z 2003r. Nr 120, poz. 1133 z późn. zm.), Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002r., Nr 75, poz. 690) oraz w innych aktach towarzyszących, które projektant zobowiązany jest uwzględnić w tworzonym projekcie.

³³ R. Golat, Prawo autorskie i prawa... op. cit., s. 189-190.

³⁴ R. Golat, Prawo autorskie w pytaniach... op. cit., s. 114.

O ile przepisy kodeksu cywilnego zezwalają na zawarcie w treści umowy o dzieło postanowień szczegółowo określających zakres obowiązków wykonawcy tej umowy wraz ze skutkami prawnymi wynikającymi z niedopełnienia ich, o tyle *lex specialis*, jaką względem kodeksu cywilnego jest ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, bardziej intensywną ochroną obejmuje twórców dzieła, przewidując dla nich znacznie łagodniejsze konsekwencje, choćby z tytułu niedotrzymania umownego terminu dostarczenia gotowego utworu. I tak na mocy art. 54 ust. 1 tej ustawy, twórca zobowiązany jest dostarczyć utwór w terminie określonym w umowie, jednakże w przypadku jego niedotrzymania, zgodnie z postanowieniem ust. 2, zamawiający może wyznaczyć twórcy odpowiedni dodatkowy termin pod rygorem odstąpienia od umowy, a po jego bezskutecznym upływie, może od umowy odstąpić. Sankcje dodatkowe w postaci ewentualnych kar umownych pojawią się dopiero wówczas, gdy strony tak postanowią w umowie. Na skutek odstąpienia od umowy z powodu niedotrzymania terminu, na podstawie art. 59 ustawy, każda ze stron zobowiązana jest do zwrotu drugiej wszystkiego, co otrzymała z tytułu umowy.

Z uwagi na specyfikę i charakter projektów architektoniczno-budowlanych, istotnym problemem są regulacje dotyczące wad i usterek, które mogą ujawnić się w wykonanym i przekazanym zamawiającemu utworze. W przypadku ich wystąpienia, zgodnie z art. 55 ustawy, zamawiający może wyznaczyć twórcy odpowiedni termin do usunięcia stwierdzonych usterek, a po jego bezskutecznym upływie może od umowy odstąpić lub żądać obniżenia umówionego wynagrodzenia, chyba że usterki powstały na skutek okoliczności, za które twórca utworu nie ponosi odpowiedzialności, jednakże wynagrodzenie jakie powinno być wypłacone twórcy w tych okolicznościach, nie może być niższe niż 25% wynagrodzenia umownego. Na zgłoszenie usterek utworu zamawiający ma sześć miesięcy od daty dostarczenia mu utworu. Po ich upływie, nie jest możliwe zgłaszanie ja-

kichkolwiek zastrzeżeń, gdyż utwór uważa się za milcząco przyjęty bez uwag. Roszczenia przysługujące zamawiającemu z tytułu usterek utworu wygasają z chwilą jego przyjęcia, jako zgodnego z umową.

Jak widać także i tutaj normy prawa autorskiego mają pierwszeństwo przed podobnymi postanowieniami zawartymi w kodeksie cywilnym. Za taką interpretacją norm kolizyjnych opowiada się większość przedstawicieli doktryny prawnej,³⁵ chociaż można też spotkać odmienne stanowiska dopuszczające możliwość poniesienia przez twórcę większych konsekwencji zawinionego niewywiązania się z umowy, choćby przez możliwość wystąpienia przez zamawiającego z żądaniem naprawienia szkody poniesionej w wyniku niedostarczenia mu w umownym terminie utworu z przyczyn zawinionych przez twórcę.³⁶ W przypadku wystąpienia wad prawnych utworu (np. popełnienia plagiatu), zamawiający jest uprawniony do odstąpienia od umowy i żądania naprawienia przez twórcę szkody poniesionej na skutek otrzymania dzieła obciążonego wadami. Uprawnienie to, inaczej niż w przypadku usterek, nie wygasa pomimo złożenia przez zamawiającego oświadczenia o przyjęciu utworu bez uwag.³⁷

Istotne znaczenie dla umów o wykonanie twórczego dzieła ma ustawowa ochrona interesów stron, która w przypadku twórcy obejmująca między innymi jego prawo do odstąpienia od umowy rozporządzającej majątkowymi prawami autorskimi oraz wypowiedzenia umowy licencyjnej.

Mając na uwadze specyfikę twórczych projektów architektoniczno-budowlanych, korzystanie z których polega na prowadzeniu na ich podstawie robót budowlanych i angażowanie w związku z tym

ogromnych nakładów finansowych, ustawodawca postanowił wyłączyć z uprawnień twórców - projektantów prawo do odstąpienia lub wypowiedzenia umowy ze względu na ich istotne interesy oraz z powodu niewywiązania się przez zamawiającego z obowiązku udostępnienia zamówionego utworu publiczności. To postanowienie stanowi przejaw intensywniejszej ochrony interesów inwestorów ze względu na ekonomiczne aspekty wypowiedzenia umowy przez twórcę.

Jednakże prawo do odstąpienia od umowy lub wypowiedzenia jej w sytuacji, gdy upublicznienie utworu zostanie dokonane w niewłaściwej formie, bądź ze zmianami dającymi twórcy prawo do wniesienia słusznego sprzeciwu, przysługuje autorowi twórczego projektu architektoniczno-budowlanego na takich samych zasadach jak twórcom innych utworów, tj. może on na mocy art. 58 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych celem ochrony swych autorskich praw osobistych do nienaruszalności treści i formy utworu, czyli do jego integralności, po bezskutecznym wezwaniu nabywcy praw autorskich lub licencjobjoicy do zaniechania dokonywania zmian w utworze, odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć, zachowując jednocześnie prawo do całości umówionego wynagrodzenia.

Kolejnym uprawnieniem twórcy jest jego prawo do odstąpienia od umowy, jeżeli zamawiający pozostaje w zwłoce ze swoim wzajemnym świadczeniem, w szczególności w zakresie wypłaty należnego i umówionego wynagrodzenia za wykonany utwór. W takim przypadku majątkowe prawa autorskie powracają do twórcy, a dalsze korzystanie z dzieła przez zamawiającego staje się działaniem bezprawnym.

Odpowiedzialność za szkody z tytułu naruszenia praw autorskich przewidziana została nie tylko w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Obok uprawnień przysługujących twórcom przewidzianych tą ustawą, regulacje dotyczące kontraktowej odpowiedzialności obejmującej również odpowiedzialność odszkodowawczą, występują także w art. 471 i następnym kodeksu cywilnego i mogą być stosowane

³⁵ m.in. Teresa Grzeszak, patrz: Umowa o stworzenie utworu w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w: Przegląd Prawa Handlowego 1995, nr 1, poz. 8); przytoczono za A. Zwara, Prawo autorskie w praktyce projektanta.

³⁶ m.in. J. Barta, R. Markiewicz w Komentarzu do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Warszawa 1995; przytoczono za A. Zwara, Prawo autorskie w praktyce projektanta.

³⁷ A. Zwara, Prawo... op. cit.

wane w zakresie dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia autorskich praw osobistych i majątkowych.³⁸

---

³⁸ R. Golać, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2006, s. 199-201.